

بررسی اعمال و رویه های ضد رقابتی در حقوق ایران و اتحادیه اروپا

مؤلفین:

سعید غلامی

جواد رضاپور

(دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم شناسی)

انتشارات قانون یار

۱۳۹۵

سرشناسه	: غلامی، سعید، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: بررسی اعمال و رویه‌های ضد رقابتی در حقوق ایران و اتحادیه اروپا/ مولفین سعید غلامی، جواد رضاپور.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات قانون یار، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۸۴ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۷۷-۱۱-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: حقوق رقابت - ایران
موضوع	: Competition law -- Iran*
موضوع	: حقوق رقابت - اروپا
موضوع	: Competition law -- Europe*
موضوع	: بازرگانی بین‌المللی
موضوع	: International trade
موضوع	: حقوق تطبیقی
موضوع	: Comparative law
شناسه افزوده	: رضاپور، جواد، ۱۳۶۴ -
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۵ ب۴۸/غ/۳۳۴۲ KMH
رده بندی دیویی	: ۳۴۲/۵۵۰۷۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۲۶۰۸۰۵

انتشارات قانون یار

بررسی اعمال و رویه های ضد رقابتی در حقوق ایران و اتحادیه اروپا

تألیف: سعید غلامی، جواد رضاپور

ناشر: قانون یار

ناظر فنی: محسن فاضلی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۱۰۰ جلد

قیمت: ۱۲۰۰۰ تومان

شابک: 978-600-8077-11-4

مرکز پخش: تهران، میدان انقلاب، خ منیری جاوید، پلاک ۹۲

فصل اول: تمهیدات 5/

تلفن: ۶۶۹۷۳۹۶۰ کتابفروشی رسولی (چراغ دانش سابق)

سپاس خدای را که در تمام لحظات زندگی حضورش را حس می کنیم.
اکنون که با یاری خداوند متعال این پایان نامه را به اتمام رساندم بر خود
لازم می دانم از تمام کسانی که در پیمودن این راه مرا همراهی نمودند
صمیمانه قدردانی کنم.

تقدیم به نگارگر بی مثال هستی ... و زیباترین نگاره های هستی، وا لدینم
به بهشت نمی روم اگر آنجا مادرم نباشد

حسین پناهی

فهرست

۱۰	مقدمه
۱۴	فصل اول
۱۴	تمهیدات
۱۶	مفهوم و جایگاه حقوق رقابت
۲۳	مفهوم اخلال در رقابت
۲۳	مدل‌های اساسی رقابت تجارتي
۲۴	شرایط بازار رقابت کامل
۲۹	رقابت عملی
۳۱	مفهوم سیاست رقابتي
۳۴	اهداف حقوق رقابت
۴۱	اهداف حقوق رقابت در اتحادیه اروپا
۴۳	اهداف حقوق رقابت در ایران
۴۶	بنگاه اقتصادی
۴۷	مفهوم بازار
۵۰	از لحاظ عرضه
۵۳	موانع ورود
۵۷	رقابت و توسعه اقتصادی
۶۴	فصل دوم
۶۴	اعمال و رویه‌های ضد رقابت
۶۷	گفتار اول: وضعیت غالب
۶۷	بند اول: انحصار
۷۶	انواع انحصار
۷۷	برخی از دلایل ایجاد انحصار
۷۹	مهمترین دلایل شکل‌گیری انحصار در ایران
۸۲	کسب قدرت انحصاری
۸۵	بند دوم: وضعیت اقتصادی مسلط
۸۶	مفهوم وضعیت مسلط

عناصر تشکیل دهنده وضعیت اقتصادی مسلط:	۸۸
مفهوم سوء استفاده از وضعیت مسلط	۹۳
مصادیق سوء استفاده از وضعیت غالب	۹۸
گفتار دوم: ادغام	۱۰۹
بند اول: انواع ادغام	۱۱۱
بند دوم: ادغام در اتحادیه اروپا	۱۱۴
بند سوم: ادغام در ایران	۱۲۰
بند چهارم: ممنوعیت ادغام و تمرکز و مصادیق آن	۱۲۱
گفتار سوم: تصمیمات	۱۲۴
گفتار چهارم: اعمال هماهنگ و هم سو	۱۲۵
فصل سوم	۱۲۸
توافقات ضد رقابتی	۱۲۸
گفتار اول: مفهوم توافق	۱۳۰
بند اول: توافقات ضد رقابتی	۱۳۳
بند دوم: مفهوم توافقات ضد رقابتی در حقوق ایران	۱۴۱
اقسام توافقات ضد رقابتی	۱۴۵
گفتار دوم: توافقات افقی	۱۴۵
بند اول: مصادیق توافقات افقی	۱۴۹
کارتل	۱۵۲
بند دوم: رویکرد های مختلف نسبت به توافقات افقی	۱۶۲
گفتار سوم: توافقات عمودی	۱۶۶
بند اول: مصادیق توافقات عمودی	۱۶۷
بند دوم: رویکرد های مختلف نسبت به توافقات عمودی	۱۷۷
فهرست منابع	۱۸۰
منابع فارسی	۱۸۰
منابع خارجی	۱۸۴

مقدمه

آنچه که از لحاظ اصول بازار آزاد و رقابت مشروع مطرح است این است که اگر بنگاهی نسبت به بنگاه های دیگر ضعیف تر بوده و کارایی کمتری دارد قابلیت ماندن در بازار آزاد را ندارد و باید از بازار خارج شود. اما اگر توافقات و رویه های بنگاه های اقتصادی ضد رقابتی باشند و رقابت نامشروع در بازار حاکم باشد بنگاه اقتصادی توان رقابت با سایر رقبا را ندارد و خود به خود حذف می شود. در واقع دلیل حذف بنگاه از بازار وجود رویه ها و توافق های ضد رقابتی است به همین دلیل هدف حقوق رقابت حمایت از بنگاه هایی است که توان مقاومت در برابر بنگاه هایی که رویه و رفتار ضد رقابتی نامشروع را ندارند می باشد. آنچه مسلم است این است که، توافقات و آزادی در فعالیت های تجاری برای به وجود آمدن نوآوری ها و ابداع و کسب سود بیشتر برای بنگاه ها مورد قبول همگان است لیکن این آزادی توافقات تا جایی می بایست محترم شمرده شود که به حذف رقابت یا به عبارتی مخل رقابت محسوب نشود. اولین قانون ممنوعیت اعطای امتیازات تجاری انحصاری، در سال ۱۶۲۴ در کشور انگلستان به تصویب رسیده ولی اقدامات اساسی در این زمینه در سالهای پایانی قرن نوزدهم از کشور ایالات متحده آغاز گردید پس از ایالات متحده ژاپن و اتحادیه اروپا نیز با وضع قوانین حمایت کننده از رقابت، مبارزه با انحصارات آغاز نمودند. بعد از جنگ های داخلی در آمریکا رشد شرکت ها و بازار سرمایه ای در این کشور روزافزون گردید. تمرکز قدرت و ثروت در دست تعداد کمی از افراد موقعیت انحصاری برای آنها پدید آورد و قانون در آمریکا به عنوان منبع اصلی ایجاد برابری در میان مردم با چنین وضعیتی به مقابله پرداخت. ادامه روند مقابله با انحصار با تصویب قوانینی چون کلایتون^۱ و رابینسون پتمن^۲ صورت گرفت. در ایران نیز موضوع رقابتی شدن فعالیت های اقتصادی برای اولین بار در قانون برنامه سوم

¹ Clayton Act 1914.

² Robinson-Patman Act 1936.

توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مصوب ۱۳۷۹/۱/۱۷ مجلس شورای اسلامی مطرح گردید. ابلاغ سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی توسط مقام معظم رهبری در خرداد ماه ۱۳۸۴ و تیر ماه ۱۳۸۵ که در پاسخ به نظریه مشورتی ۱۳۸۹/۹/۲۱ مجمع تشخیص مصلحت نظام صورت گرفت، و موجب گردید تا تدوین لایحه مربوط به این سیاست‌ها نیز به وزارت اقتصاد و دارایی (سازمان خصوصی سازی) واگذار شود.

لایحه قانون «تسهیل رقابت و کنترل و جلوگیری از شکل‌گیری انحصارات» با اندک تغییر توسط وزارت امور اقتصاد و دارایی در متن لایحه سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران گنجانده شد و سرانجام در تاریخ ۱۳۸۶/۷/۹ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. شورای نگهبان به تعدادی از مواد این قانون ایراد گرفت و آن را جهت تصحیح به مجلس عودت داد. در نهایت به علت حل نشدن مشکل پیش آمده میان مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان، لایحه مزبور تحت عنوان «قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و سیاست‌های کلی اصل چهارم چهارم قانون اساسی» در تاریخ ۱۳۸۷/۳/۲۵ توسط مجمع تشخیص مصلحت نظام تایید گردید. همین دلیل مباحث و تحقیقات مربوط به حقوق رقابت در کشور ما تازه و جوان می باشد، در تحقیقاتی که در حقوق کشورمان صورت گرفته بعضی از این تحقیقات به صورت کلی در مورد حقوق رقابت وقواعد آن بحث کرده اند و سعی آنان بر این بوده است که به شناسایی قواعد حقوق رقابت بپردازند و بعضی دیگر از نویسندگان حقوق رقابت را با قواعد فقهی تطبیق داده اند و سعی بر این بوده است که با طرح الگوی مناسب از قواعد و اصول حاکم بر مقررات اقتصادی اسلام بتوانند جایگزین مناسبی برای مباحث رقابتی در حقوق ایران بیابند، و دیگر نویسندگان نیز به ضمانت اجرای نقض قواعد رقابتی از لحاظ مدنی پرداخته اند و سعی آنان بر این بوده که ضمانت اجراهای قراردادی و غیر قراردادی حقوق رقابت در ایران و اتحادیه اروپا و آمریکا را مورد بررسی قرار دهند. لکن برخلاف دیگر تحقیقات صورت گرفته، تحقیقی که به صورت اختصاصی به توافقات افقی بپردازد در حقوق ایران نگاشته نشده است. در تحقیق حاضر ضمن بررسی اعمال و رویه های ضد رقابتی به بررسی توافقات افقی پرداخته ایم و.

سعی بر این شده است که با بررسی قوانین و رویه دادگاه های اتحادیه اروپا در زمینه مباحث حقوق رقابت ، با توجه به نوپا بودن قانون رقابت کشورمان بتوانیم از تجربه این اتحادیه در زمینه شناسایی این اعمال و رویه های ضد رقابتی و نحوه تصمیم گیری در مورد موضوعات آن ها بیرواژیم.

توافقات ضد رقابتی را به دو نوع تقسیم کرده اند. توافقاتی که محدودیت شدیدی بر بازار دارند و به اصلاح آثار مختل کننده آن به صورت عمده است و دسته دیگر توافقاتی هستند که محدودیت کمتری بر بازار دارند و بازار را به طور عمده تحت تاثیر قرار نمی دهند. اما مشکل اساسی که تقریباً در تمام نظام های حقوقی (بخصوص در نظام حقوقی اتحادیه اروپا و ایران) وجود دارد این است که آیا هر توافق محدود کننده رقابت تجارتي الزاماً ضد رقابتی یا منافی با حقوق رقابت می باشد، به عبارت دیگر آنچه که در عمل محقق می شود وقوع توافقاتی به شکل صرفاً ضد رقابتی نیست بلکه ممکن است توافقات انجام شده مجموعه ای از آثار منافی با رقابت و رقابتی را به وجود آورد. از طرفی اشتغال هر بنگاه تجاری در بازار مستلزم این است که محدودیت های تجاری را به طرق مختلف به وجود آورد، چنانچه تمامی این توافقات را بی اعتبار بدانیم بخصوص برای کشورهای در حال توسعه ای همچون ایران ، که در مراحل اولیه توسعه قرار دارد باعث می شود شرایط سرمایه گذاری و توسعه اقتصادی با مشکل مواجه شود. بنابراین آنچه ما در این تحقیق بررسی کرده ایم این است که چه نوع توافقاتی منافی با رقابت است و معیار بی اعتباری آنها کدام است.

فصل اول

تمهيدات

مفهوم و جایگاه حقوق رقابت

رقابت در لغت به معنای چشم داشتن، هم چشمی کردن، نگهبانی کردن و انتظار کشیدن آمده است. لغت competition ریشه لاتینی دارد و به معنای «با هم تلاش کردن» یعنی شرکت کردن رقبا در یک مسابقه واحد با شرایط مشابه است.^۲

کلارک^۳ اقتصاددان آمریکایی، رقابت تجاری را چنین تعریف می کند: «رقابت عبارت است از مجادله در فروش کالاها به طوری که هر واحد فروشنده معمولاً به دنبال به دست آوردن حداکثر درآمد خالص است. این مجادله یا ستیز تحت تاثیر عواملی مانند قیمت یا قیمت‌هایی که هر فروشنده تعیین می کند بطور موثری با آزادی انتخاب خریدار در خرید همان کالا از فروشنده یا فروشندگان رقیب محدود می گردد. حق انتخاب مذکور موجب می گردد هر فروشنده سعی کند تا قیمت پیشنهادی خود را حداقل برابر با قیمت دیگر رقبا و یا چشمگیرتر از آنان ارائه دهد. البته در نیل به این هدف باید به تعداد کافی فروشنده وجود داشته باشد»^۴

شومپتر رقابت را در عین پویایی، فرایند تکاملی می داند که بنگاه‌ها در آن برای بقا مبارزه می کنند. والر س رقابت را بر مبنای الگوی حراج تبیین نموده است.^۵

ویکسل رقابت را برحسب «قیمت پذیری» تعریف کرده است.^۱ اجورث مفهوم رقابت از طریق بررسی چانه زنی افرادی دنبال می کرد که هر یک نفع خود را دنبال می نمایند. رویکرد

^۱ معین، محمد، "فرهنگ فارسی" جلد دوم، مؤسسه انتشارات امیرکبیر، تهران ۱۳۷۶، ص ۱۶۶۶

^۲ حق شناس، علی محمد، سامعی حسین، انتخابی، نرگس، "فرهنگ معاصر هزاره انگلیسی-فارسی"، نشر فرهنگ معاصر، ۱۳۸۵، شماره ۲۷۴.

^۳ clark

^۴ سماواتی، حشمت الله، "مقدمه ای بر حقوق تجارتی و نقش آن در سیاست گذاری و تنظیم بازار"، انتشارات فردوسی، چاپ سوم، ۱۳۷۴، ص ۱۷

^۵ فرگوسن، "نظریه اقتصاد خرد"، ترجمه محمود روز بهان، جلد دوم، مرکز نشر دانشگاهی، تهران ۱۳۸۴، ص ۴۶۰

^۶ price-taking

وی به رقابت این بود که در هر لحظه یک سری قراردادها وجود دارد که برای مبادله کالاها بین افراد منعقد می‌شود. اجورث نشان داد که قرارداد بدون رقابت نامعین است و قرارداد در شرایط رقابت کامل کاملاً معین است.^۱ حقوق رقابت رابطه بسیار تنگاتنگ و مستقیمی با برنامه‌های آزادسازی اقتصادی کشورها یعنی زدودن بازار از موانع و دسترسی به آن از مقررات و محدودیت‌های قانونی (مقررات‌زدایی) حذف کمک‌های دولتی و اعطایی یارانه‌ها و همچنین خصوصی‌سازی شرکت‌های دولتی دارد. به گونه‌ای که بدون قوانین رقابتی موفقیت در خصوصی‌سازی و ایجاد انگیزه و اطمینان در بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری و نهایتاً ایجاد رونق و کارایی اقتصادی امکانپذیر نمی‌باشد. به دیگر سخن قوانین حمایت از رقابت جزء مکمل و شاید بتوان گفت جدایی‌ناپذیر برنامه‌های خصوصی‌سازی یا آزادسازی اقتصادی کشورها محسوب می‌شوند.^۲

بنابراین هدف و غایت حقوق رقابت تجارتي عبارت از این است که قدرت تجارتي بالقوه یا موجود واحدهای بازرگانی را در جهت منافع یا مصالح عمومی کنترل نماید که این مهم را با حفظ اقتصاد رقابتی به وسیله ممنوع نمودن اقدامات انحصارگرانه شرکت‌ها یا تحریم ادغام واحدهای تجارتي که موجب تمرکز نامطلوب قدرت بازار در دست چنین شرکت‌هایی می‌گردد، صورت می‌دهد.^۳

در نظام‌های اقتصادی متفاوت راه‌حل‌های گوناگونی برای افزایش کارآمدی اقتصادی ارائه شده است. در این میان برخی از نظام‌ها شرط اساسی رشد و پیشرفت اقتصادی را وجود رقابت آزاد در بازار می‌دانند. به عقیده اینان رقابت آزاد تجاری مهمترین و تنها موقعیتی است که در

^۱ علاءالدینی، امیر عباس، "حقوق رقابت در آیینة تحولات تقنینی"، انتشارات مجد، چاپ اول، ۱۳۹۱، ص ۵۶-۵۷

^۲ رشوند بوکانی، مهدی، "حقوق رقابت در فقه امامیه، حقوق ایران و اتحادیه اروپا"، نشر دانشگاه امام صادق (ع)، چاپ اول، ۱۳۹۰، ص ۱۷۱

^۳ همان، ص ۲۲-۲۳

^۴ سماواتی، پیشین، ص ۱۹

آن فعالان تجاری حداکثر تلاش خود را برای افزایش تولید و کاهش هزینه به کار می‌برند. ضمانت اجرای حفظ این رقابت، حقوق رقابت نامیده می‌شود.^۱ اگرچه رفاه حداکثری مصرف کنندگان در یک بازار نشانگر وجود رقابت در آن بازار، آن هم در حد اعلای خود است اما این امر ماهیت رقابت را دست کم از نقطه نظر حقوقی معلوم نمی‌کند. به نظر می‌رسد از لحاظ حقوقی، شناخت رقابت در بازار به عنوان «فرآیند مجادله و برتری جویی میان بنگاه‌های مستقل به منظور به دست آوردن هدف تجارتي خاص همانند جلب مشتری بیشتر برای محصولات خود و کسب سود و سهم بیشتر از بازار» برای حقوقدانان کفایت می‌کند و اینکه مشخصه‌ها، ماهیت و زمینه‌های این فرآیند از نقطه نظر اقتصادی دقیقاً چه مواردی می‌باشند موضوعی است که باید به علم اقتصاد و متخصصان آن واگذار نمود.^۲

بنابراین، حقوق رقابت مجموعه ضوابط و مقررات ناظر بر فعالیت تجاری، بر پایه تئوری بازار آزاد و در راستای ایجاد شرایط رقابتی در بازار است. مهمترین بخش حقوق رقابت بیان ویژگی‌های توافقات ضد رقابتی است که از طرف فعالان اقتصادی صورت می‌گیرد. ممکن است تجار در راستای افزایش قدرت اقتصادی خود و به دست آوردن انحصار، ساز و کاری ایجاد نمایند که نتیجه نهایی آن بر هم خوردن ضوابط رقابتی بازار است. این توافقات از نظر رابطه طرفین توافق به دو نوع افقی و عمودی تقسیم می‌شود. در توافقات افقی، موقعیت طرفین شبیه یکدیگر است در حالیکه که در توافقات عمودی، وضعیت طرفین در فرآیند تولید یکسان نیست.^۳

همانطور که می‌دانیم در یک سیستم بازار آزاد اجرای صحیح برنامه‌های اقتصادی بستگی به رقابت بین واحدهای تجارتي رقیب دارد. فی‌الواقع این مکانیزم رقابت است که قیمت، کیفیت

^۱ وکیلی مقدم، محمدحسین، "توافقات ضد رقابت تجاری"، نشر میزان، انتشارات همگان، چاپ اول، پاییز ۱۳۸۹، ص ۱۸

^۲ غفاری فارسانی، بهنام، "حقوق رقابت و ضمانت اجراهای مدنی آن"، نشر میزان، چاپ اول، پاییز ۱۳۹۳، ص ۲۷

^۳ حبیبیا، سعید، وکیلی مقدم، محمد حسین، "توافقات ضد رقابتی در روابط تولیدکننده و عرضه‌کننده" مجله مطالعات حقوقی، دوره ششم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۳، ص ۳۴

و قابلیت دسترسی به کالا و خدمات را کنترل می‌کند. هر چند اولین قانون ممنوعیت اعطای امتیازات تجاری انحصاری، در سال ۱۶۲۴ در کشور انگلستان به تصویب رسیده ولی اقدامات اساسی در این زمینه در سالهای پایانی قرن نوزدهم از کشور ایالات متحده آغاز گردید پس از ایالات متحده ژاپن و اتحادیه اروپا نیز با وضع قوانین حمایت کننده از رقابت، مبارزه با انحصارات آغاز نمودند. بعد از جنگ‌های داخلی در آمریکا رشد شرکت‌ها و بازار سرمایه‌ای در این کشور روزافزون گردید. تمرکز قدرت و ثروت در دست تعداد کمی از افراد موقعیت انحصاری برای آنها پدید آورد و قانون در آمریکا به عنوان منبع اصلی ایجاد برابری در میان مردم با چنین وضعیتی به مقابله پرداخت. ادامه روند مقابله با انحصار با تصویب قوانینی چون کلایتون^۱ و راینسون پتمن^۲ صورت گرفت^۳.

از آنجا که جهانیان شاهد قدرت اقتصادی روزافزون آمریکا در عرصه بین‌المللی بودند و همگان یکی از عوامل این موفقیت را در قوانین ضد تراست می‌دانستند. لذا روند تصویب قوانین حفظ رقابت در برخی از کشورها پس از جنگ جهانی اول به تبعیت از آمریکا آغاز گردید.^۴

در مورد سابقه تاریخی حقوق رقابت در اروپا بین حقوقدانان اختلاف است. مثلاً برخی قائل بر این هستند که حقوق رقابت در اروپا برگرفته از قانون ضد انحصار آمریکا است بدین توضیح که بعد از جنگ جهانی و سقوط هیتلر، آمریکائیان قبل از اینکه اداره کامل امور را به دولت جدید آلمان واگذار کنند اقدام به توسعه حقوق انحصار در آلمان نمودند. در واقع آمریکا به علت اینکه معتقد بود مبنای اصلی قدرت نظامی هیتلر داشتن کارتل‌ها بزرگ بوده برای جلوگیری از تشکیل کارتل‌های عظیم این اقدام را انجام دادند. بعضی دیگر از حقوقدانان

¹ Clayton Act 1914.

² Robinson-Patman Act 1936.

^۳ وکیلی مقدم، پیشین، ص ۱۹

^۴ غفاری فارسانی، پیشین، ص ۶۴

گفته‌اند که حقوق رقابت در اروپا بومی است و براساس شرایط و نیازهای اقتصادی به وجود آمده است آنها معتقدند که از حیث تاریخی، نخستین قانون رقابت در اروپا در دهه ۱۸۹۰ در اتریش وضع گردیده و حقوق رقابت المان متأثر از آن است.^۱

کشورهای اروپایی در ۲۵ مارس ۱۹۵۷ معاهده‌ای به امضای شش کشور اروپایی، یعنی بلژیک، هلند، لوگزامبورگ، فرانسه، ایتالیا و آلمان غربی رساندند که منجر به تاسیس جامعه اقتصادی اروپا شد. در واقع تشکیل جامعه اقتصادی اروپا در اواسط قرن بیستم و پس از آن اتحادیه اروپا دوران طلایی حقوق رقابت را در کشورهای اروپایی رقم زده و این کشورها عمده‌ی توسعه‌ی این حوزه‌ی حقوقی خود را مدیون مقررات این نهاد منطقه‌ای هستند.^۲ در مواد ۸۵ و ۸۶ معاهده‌ی «تاسیس جامعه اقتصادی اروپا» که به «معاهده رم» شهرت یافت، به موضوع لغو انحصارها و حمایت از رقابت آزاد در عرصه اقتصاد و بازرگانی پرداخته بود. بعدها در سال ۱۹۹۳ به موجب پیمان ماستریخت، معاهده مذکور به معاهده «تاسیس اتحادیه اروپایی» تغییر نام یافت و شماره مواد آن به ترتیب به ۸۱ و ۸۲ تغییر داده شد.^۳

به هر حال باید گفت اگرچه کشورهای اروپایی در پذیرش و درک اهمیت قوانین حمایت از رقابت در توسعه قدرت اقتصادی و تضمین کارکرد صحیح بازارهای خود در ابتدا دنباله‌رو آمریکایی‌ها بودند اما امروزه و به ویژه در بیست سال اخیر این حوزه از چنان گسترش و عمقی برخوردار شده است که در کنار حقوق رقابت ایالات متحده، بی‌تردید باید از حقوق رقابت اتحادیه اروپا به عنوان دومین نظام بزرگ حقوق رقابت نام برد که اصول و مبنای آن در بسیاری از کشورهای دیگر نفوذ یافته است.^۴

^۱ Robert N. Peterj .Shedd "principles of business law, pentic hall publication ,14th edition 1989 ,p 962

^۲ غفاری فارسانی، پیشین، ص ۶۶

^۳ نوروزی، مشیت الله، «نگاهی به حقوق رقابت در قوانین چند کشور» مجله دانشکده علوم انسانی، شماره ۶۱، سال چهاردهم، ص ۱۰۰

^۴ غفاری فارسانی، پیشین، ص ۶۸

در ایران نیز، حقوق رقابت به شکل امروزی آن نظیر بسیاری دیگر از کشورهای در حال توسعه سابقه‌ای نداشته است. البته در فضای حاکم بر اقتصاد ایران که سالها بر سرمایه‌گذاری، اداره و دخالت بدون مرز دولت در بازار متکی بوده و همچنین بی‌تفاوتی که گاه در سیستم مدیریت اقتصادی کشور نسبت به کارایی و تخصیص بهینه منابع مشاهده می‌شد- که خود منبعث از تکیه بر درآمد نفتی جهت تامین رفاه نسبی معیشت مردم بود- عدم احساس نیاز به حقوق رقابت قابل درک بوده است^۱

بعضی از نویسندگان معتقدند، ورود صنعت در ایران با برنامه‌ریزی آمریکایی‌ها و تشکیل سازمان برنامه و بودجه همراه بوده است. در طرحی که آمریکایی‌ها برای رشد و توسعه اقتصاد در ایران پایه‌گذاری کردند، بودجه لازم برای راه‌اندازی صنایع از طریق بودجه‌های دولتی تامین می‌شد و اصولاً نوع صنایع و شیوه‌های مدیریت و میزان محصولات و.. براساس تقاضای مردم و در یک فضای رقابتی تامین نمی‌شد. بنابراین ورود صنایع مختلف به ایران حاصل رشد نهادهای بازار و تکامل قواعد حقوق خصوصی نبوده است^۲ در کشور ما موضوع رقابتی شدن فعالیت‌های اقتصادی برای اولین بار در قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مصوب ۱۳۷۹/۱/۱۷ مجلس شورای اسلامی مطرح گردید^۳ در فصل چهارم آن با عنوان «تنظیم انحصارات و رقابتی کردن فعالیت‌های اقتصادی، تاکید ویژه‌ای بر خصوصی‌سازی بعضی

^۱ همان، پیشین، ص ۷۱

^۲ رشوند بوکانی پیشین، ص ۴۲

^۳ در ماده ۳۵ این قانون تصریح شده بود: دولت مکلف است انحصاراتی را که به موجب دستورالعملها و مقررات مصوب خود و یا اعطای امتیاز تخصیص منابع ایجاد شده‌اند طی مدت یک سال لغو کند. در ارجاع کار و انجام معامله توسط بخش دولتی و عمومی، نباید بین دستگاهها و شرکت‌های دولتی و عمومی با بخش تعاونی و خصوصی تبعیض قائل شد. همچنین دولت مکلف است ظرف یک سال پس از تصویب برنامه سوم، اقدامات قانونی برای لغو انحصار و جلوگیری از فعالیت‌های انحصارگرانه معمول نماید

صنایع و خدمات و لغو انحصارات از جانب دولت شده است. به موجب این قانون به دولت اجازه داده شد انحصارات دولتی در زمینه خدمات پستی و مخابراتی، تولید و توزیع چای، حمل و نقل بار و مسافر، وسیله راه آهن، تولید، توزیع، واردات و صادرات دخانیات، پالایش و پخش و حمل مواد نفتی، انعقاد قرارداد با بیمه خصوصی را با حفظ حاکمیت دولت لغو نماید و بخش خصوصی را در این امر مشارکت دهد^۱

ابلاغ سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی توسط مقام معظم رهبری در خرداد ماه ۱۳۸۴ و تیر ماه ۱۳۸۵ که در پاسخ به نظریه مشورتی ۱۳۸۹/۹/۲۱ مجمع تشخیص مصلحت نظام صورت گرفت و به درستی می‌توان از آنها به زمینه‌سازان اصلی اصلاحات بنیادین در نظام اقتصادی کشور در راستای آزادسازی اقتصادی و خصوصی‌سازی نام برد، و موجب گردید تا تدوین لایحه مربوط به این سیاست‌ها نیز به وزارت اقتصاد و دارایی (سازمان خصوصی‌سازی) واگذار شود.

لایحه قانون «تسهیل رقابت و کنترل و جلوگیری از شکل‌گیری انحصارات» با اندک تغییر توسط وزارت امور اقتصاد و دارایی در متن لایحه سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران گنجانده شد و سرانجام در تاریخ ۱۳۸۶/۷/۹ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. شورای نگهبان به تعدادی از مواد این قانون ایراد گرفت و آن را جهت تصحیح به مجلس عودت داد. در نهایت به علت حل نشدن مشکل پیش آمده میان مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان، لایحه مزبور تحت عنوان «قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم قانون اساسی» در تاریخ ۱۳۸۷/۳/۲۵ توسط مجمع تشخیص مصلحت نظام تایید گردید.

^۱ نوری، پیشین، ص ۱۰۱

مفهوم اخلال در رقابت

سوال که مطرح می شود این است که اخلال در رقابت به چه شکل صورت می گیرد؟. اخلال در رقابت گاه ممکن است که ایجاد ممنوعیت کند، یا به وسیله توافقاتی صورت پذیرد که دارای آثار ضد رقابتی هستند. مثلاً ممکن است این اخلال در رقابت با ایجاد موانع برای ورود بنگاه‌های تجاری دیگر به بازار باشد و مانع از ورود بنگاه اقتصادی رقیب به بازار شود. اگر مانع ایجاد شود این رفتار ممکن است ضد رقابتی تلقی شود. اینگونه ممنوعیت‌ها با بررسی آثار و تبعات آنها مشخص می گردد که به اخلال در رقابت منجر شده است یا خیر. اخلال در رقابت ممکن است، موضوعاً ضد رقابتی تلقی شود و یا به صورت ایجاد محدودیت در ورود به بازار صورت گیرد، این محدودیت‌ها که به اصلاح، محدودیت‌های ذاتی تلقی می شوند. به صرف احراز آنها ممنوع و اخلال در رقابت محسوب می شوند. مثلاً به وسیله قراردادهای، توافق‌ها و یا با اعمال سیاست‌های محدودکننده بر بنگاه اقتصادی که طرف قرارداد است. اخلال ایجاد کند.

مدل‌های اساسی رقابت تجاری

در متون اقتصادی، رقابت به حالتی از بازار اطلاق می شود که در آن تعداد زیادی خریدار و فروشنده مستقل برای بدست آوردن و یا فروش کالاهای مشابه تلاش می کنند. به عقیده آدام اسمیت اساس رقابت اعمالی است که بنگاه‌ها علیه یکدیگر انجام می دهند،^۱ در نظریه‌های اقتصادی، مدل‌های مختلفی از رقابت تجاری ارائه شده است که ذیلاً به مهم‌ترین آنها می پردازیم:

^۱ دفتر مطالعات اقتصادی، معاونت برنامه ریزی و بررسیهای اقتصادی، وزارت بازرگانی، "لایحه قانون رقابت: مبانی و تجربه کشورها"، چاپ اول، شرکت چاپ و نشر بازرگانی، شهریور ۱۳۸۴، ص ۲۸

۱) رقابت کامل^۱: در صورتی که در بازاری رقابت کامل باشد این بدان معنا است که رقابت در آن بازار در بالاترین حد خود قرار دارد و هیچ عامل محدودکننده ای وجود ندارد^۲. در واقع بازار رقابت کامل، بازاری است که تعداد زیادی تولیدکننده مصرف کننده بر سر یک کالای همگن و خاص به داد و ستد می پردازند. در این نوع بازار، سهم هر تولیدکننده از تولید آن کالای خاص اندک است، یعنی یک تولیدکننده درصد بالایی از سهم بازار را در اختیار ندارد^۳. به واسطه چنین رقابتی کارایی تخصیصی (یعنی جایی که در آنجا منابع اقتصادی کالاها و خدمات گوناگون دقیقاً به مقداری که مصرف کننده می خواهد تخصیص یافته است) و کارایی تولیدی (یعنی آنجا که کالاها و خدمات با کمترین هزینه تولید می شوند) به وجود می آید^۴.

شرایط بازار رقابت کامل

براساس نظریه نئو کلاسیک ها بازار رقابت کامل دارای شرایط زیر می باشد:

۱- اطلاع کامل: به این معنا که تمامی عاملهای اقتصادی در بازار دارای اطلاعات کامل باشند^۵ در واقع، تمام افرادی که در این نوع بازار هستند باید از تمام شرایط بازار مانند قیمت فروش همه عرضه کنندگان و کمیت کالاها اطلاع داشته باشند. در غیر این صورت ممکن است

¹ perfect competition

^۲ غفاری فارسانی، ص ۳۰ و غمامی، سید محمد مهدی و اسماعیلی، محسن، "مطالعه تطبیقی نظام حقوقی رقابت در ایران و فرانسه"، پژوهش نامه حقوق اسلامی، سال یازدهم شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۸۹، ص ۱۶۲

^۳ نمازی، حسین، "نظام های اقتصادی"، شرکت سهامی انتشار، چاپ اول، ۱۳۸۴، ص ۲۰

^۴ سماواتی، پیشین، ص ۲۸-۲۹

^۵ موریس، اس و فیلیپس، اون، "تحلیل اقتصادی، نظریه و کاربرد (اقتصادخرد)" جلد دوم، ترجمه حسن سبحانی، انتشارات

- X. J.A.HANS MAKS.(2001), **the New Horizontal Agreements Approach in the EU: An Economic Assessment**. Maastricht University workshop on reform of EC Competition policy.
- XI. J.M. Clark," **Toward a Concept of Workable Competition** ", the American Economic Review, vol.xxx, June 1940, No.2
- XII. Motta.Massimo(2004)" **competition policy: theory and practice** ",Cambridge university prees.England
- XIII. R.H. Bork,(1978). , **the Antitrust Paradox: A policy at war with Itself**, Basic Books, Inc. , publishers, New York, OP.Cit, chap.11-12
- XIV. Randal C.picker" ,**The per se Rule Against horizontal price fixing**" law school of the university of Chicago working paper,no,398
- XV. Richard wish,David Bailey, **Competition Law**, "publication in the Unated Stats by oxford University press,Inc.,new York,Seventh Edition,2012. Hofner and Elser v Macroton GmbH [1991] ECR 1-1979,para.306
- XVI. Robert N.Peterj .Shedd"**principles of business law**, "pentic hall publication ,14th edition 1989
- XVII. Sullivan ,E.Thomas and Harrison, Jeffery L(2003).under implication, USA: 4thed., Lexis Nexis Group. Mathew Brender standing Aniti trust and 1ts Economic.
- XVIII. Taylor, Martyn,)2006("**International Competition Law; A New Dimension for the WTO**", New York, Combridge University Press.
- XIX. United Nations Conference on trade and Development 2010.
- XX. Vincent Verouden, **Vertical Agreements: Motivation and Impact, in 3 ISSUES IN COMPETITION LAW AND POLICY** (ABA Section of Antitrust Law(2008)

- XXI. Lennart Ritter .W.David Braun,**European Competiion Law**, inter national 3th Edition 2005
- XXII. Euroupean Commision , Commision Notice on Agremment of Minor Importance Which Do not Appreciably Restric Competiion Under Article 81 (1) of the Treaty Establishing the Europan Community (deminimis) ,OJ, (2001) 368/07,para, 11.
- XXIII. Josephine Steiner & Lorna Woods .**Text book on EC Law**, 7th Edition , Blackston .2001